

Schaktningsövervakning intill Vi gravfält

Arkeologisk schaktningsövervakning 2022

Nyby 3:10 (L1957:715, L1957:1469, L1957:1001, L1957:1008),
Källa socken, Borgholms kommun, Kalmar län, Öland

Cecilia Ring & Sebastian Eriksson

Arkeologisk rapport 2022:30

MUSEIARKEOLOGI SYDOST
– en del av Kalmar läns museum

Schaktningsövervakning intill Vi gravfältv

Arkeologisk schaktningsövervakning 2022

Nyby 3:10 (L1957:715, L1957:1469, L1957:1001, L1957:1008),
Källa socken, Borgholms kommun, Kalmar län, Öland

Författare
Copyright
Redaktion
Kartor

Cecilia Ring & Sebastian Eriksson
Kalmar läns museum 2022
Johan Åstrand, Stefan Siverud
Publicerade i enlighet med tillstånd
507-98-2848 från Lantmäteriverket
Kalmar läns museum
1400-352X

Förlag
ISSN

Abstract

Keywords: Öland, Nyby, Iron Age grave field,

During two days in November 2022, Museum Archeology Southeast/ Kalmar County Museum carried out an archaeological monitoring due to the digging for a power cable next to an Iron Age grave field. In the 1930s, seventeen graves were

examined in this burial ground: four stone circles, five round stone settings, two stone settings of another type, four stone cists and two skeleton burials. No prehistoric remains were found during the monitoring.

Innehåll

Sammanfattning	7
Inledning	8
Topografi och fornlämningsmiljö	9
Syfte och frågeställningar	12
Metod och genomförande	13
Resultat	14
Tolkning och åtgärdsförslag	15
Referenser	16
Tekniska och administrativa uppgifter	17
Bilagor	18

Karta över Kalmar län med platsen markerad.

Sammanfattning

Under två dagar i november 2022 genomförde Museiarkeologi sydost/Kalmar läns museum en arkeologisk undersökning i form av en schaktningsövervakning inför nedgrävning av luftburna elledningar strax söder om Källa på norra Öland. Schaktningsarbetena kom att gå längs Lövängsvägen genom fastigheten Nyby 3:10, Källa socken, Borgholms kommun, Kalmar län.

Grävarbetet berörde ett gravfält L1957:1008 samt tre vägmärken, L1957:715, L1957:1469 och L1957:1001.

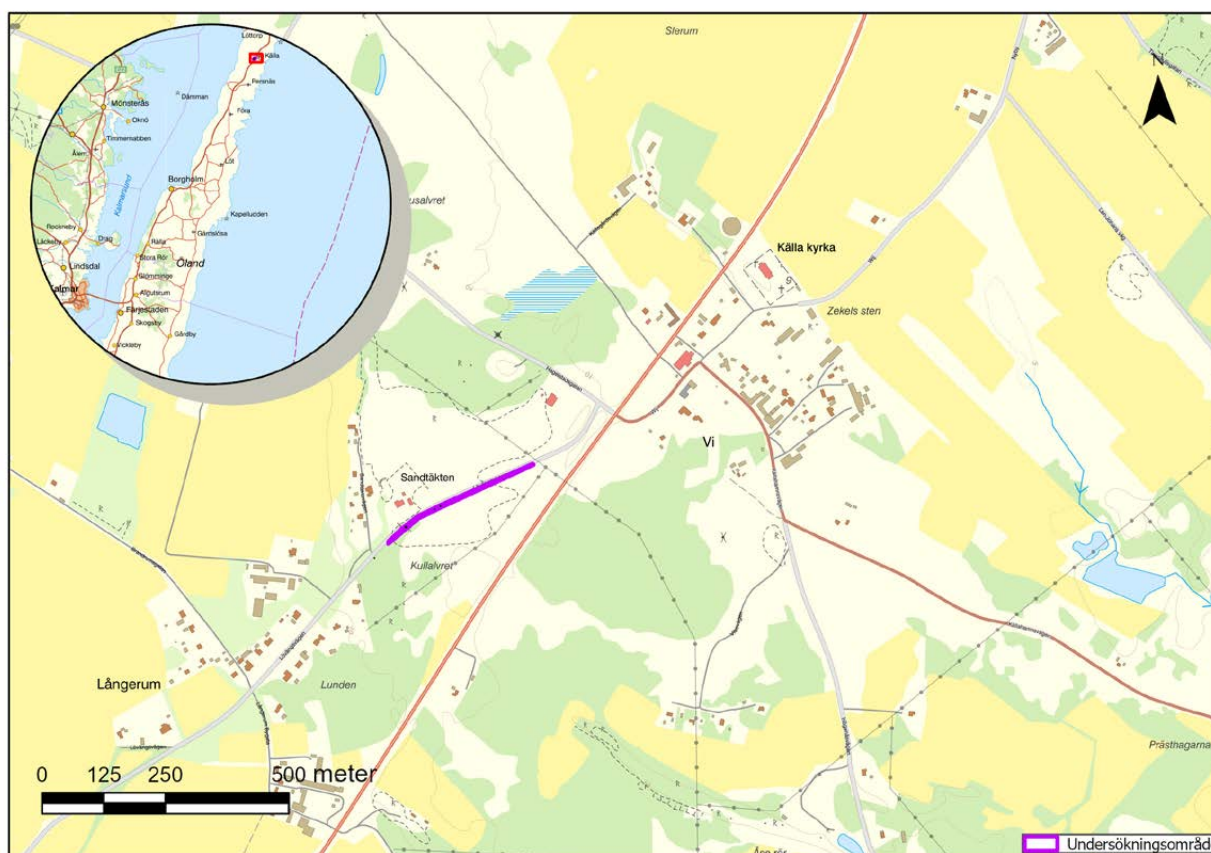
Schaktet som grävdes längs den östra kanten av Lövängsvägen kom att bli smalare än planerat och berörde endast redan omrörda massor. Inget av antikvariskt intresse påträffades.

Inledning

I samband med att Småländska Skog & Elkraft AB arbetade med att gräva ner tidigare luftburna elledningar i marken gjordes grävningsarbeten, söder om Källa samhälle längs den gamla landsvägen (Lövängsvägen), i anslutning till ett registrerat järnåldergravfält, en milstolpe samt två väghållningsstenar. Den 15 och 16 november 2022 genomförde därför Museiarkeologi syd-ost/Kalmar läns museum en arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning i

samband med schaktningsarbetena på platsen (fig. 1). Undersökningen gjordes efter beslut av Länsstyrelsen i Kalmar län.

Då schaktningsövervakningen gjordes i mitten av november var ljusförhållandena både i början och i slutet av dagen svåra. Avsaknaden av dagsljuset gjorde att det var svårare att urskilja eventuella färgskiftningar i marken.

Figur 1. Undersökningsområdet vid Nyby 3:10 markerat med lila i kartan.

Topografi och fornlämningsmiljö

Undersökningsområdet låg längs med den gamla landsvägen, nuvarande Lövängsvägen, väster om väg 136 strax söder om Källa samhälle inom fastigheten Nyby 3:10 i Källa socken, Borgholms kommun.

Källa socken är Ölands tredje nordligaste socken och sträcker sig från kust till kust. Källa socken tillhörde 1550 Åkerbo härad, tillsammans med Högby och Persnäs socknar, och den nämns för första gången omkring 1320 som *de Keldo* (Axelsson et al. 1996:57).

Drygt två kilometer öster om undersökningsområdet ligger Källa gamla kyrka, idag en ödekyrka, som började att byggas under 1100-talets senare hälft. Namnet åsyftar förmodligen den källa och brunn som har funnits på kyrkogårdens nordvästra del.

Undersökningsområdet ligger på det som kallas *Vi alvar*, cirka en kilometer sydväst om Källa nya kyrka. *Vi* åsyftar troligen den närliggande byn med samma namn och *alvar* är den lokala naturtypen. Landskapet är till övervägande delen öppet och flackt. Här och var växer det mer eller mindre täta ansamlingar med buskar. Undersökningsområdet ligger till övervägande del på sedimentär bergart – kalkstensflisan – på en höjd av cirka 10 m över havet. Det lär finnas gamla stenbrott på båda sidor om Lövängsvägen, och spår av den verksamheten syns främst på den östra sidan om vägen.

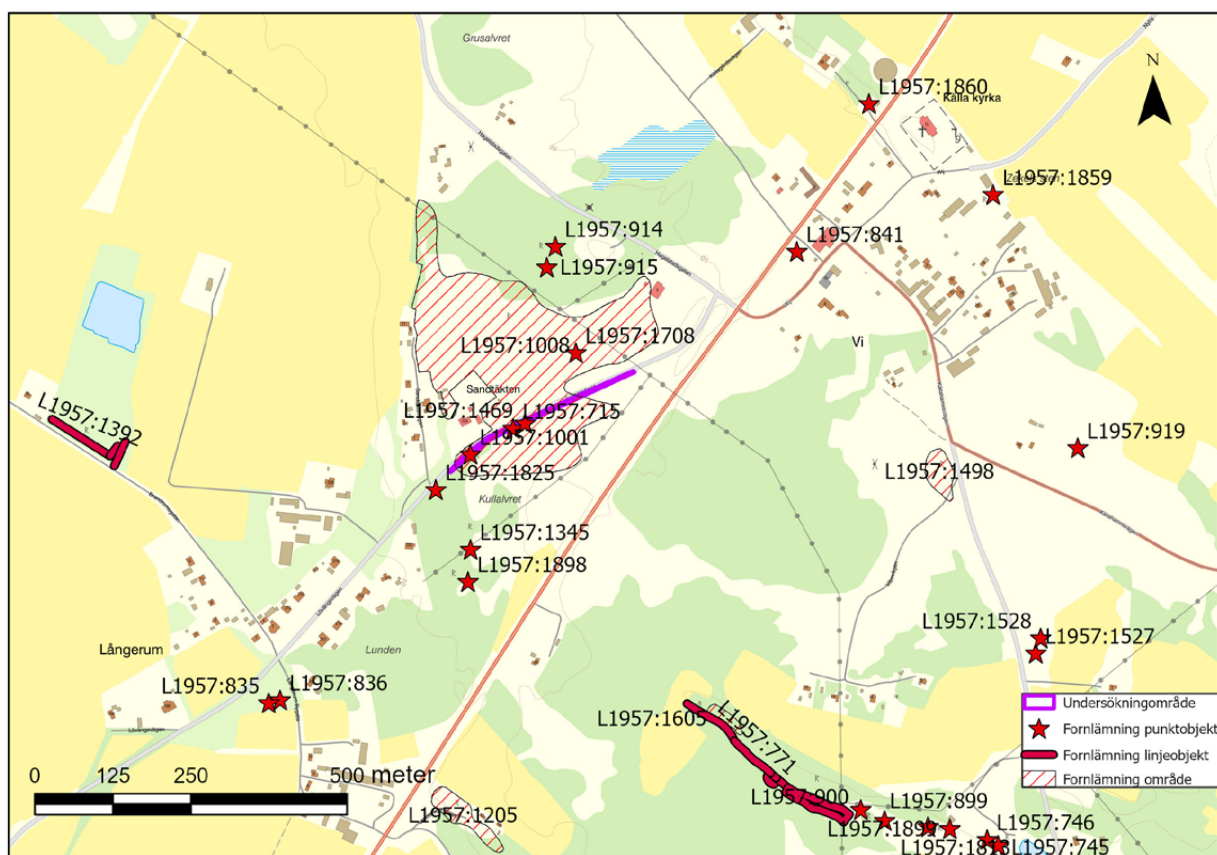
Ser man till fornlämningsbilden i området finns det ett stort antal olika fornlämnings typer från

olika tidsålder. Där finns bland annat gravfält, ensamliggande stensättningar och rösen. Husgrunder både förhistoriska och historiska, skurkvarnar och vägmärken (fig. 2 och tabell 1).

Undersökningsområdet gick tvärs igenom ett större gravfält: L1957:1008. Gravfältet är ett av Ölands största. Det består av: en hög, ett röse, tjugofem runda stensättningar, två kvadratiska stensättningar, en treudd, fyrtiofem domarringar, ett trettiofem upplade stenar, hundrasjuttio klumpstenar, fyra resta kalkstenshällar och ett flyttblock med älvkvarnar – sammanlagt är cirka trehundra anläggningar kända (Holgersson & Schulze 2001). På gravfältets enda registrerade röse ska, under nyare tid, häradets avrättningsplats – galgbacken, ha legat (Holgersson & Schulze 2001).

Arkeologen T. J. Arne undersökte här sex gravar år 1936, och ytterligare elva 1937. Totalt undersöktes sjutton gravar: fyra domarringar, fem runda stensättningar, två stensättningar *av annan typ*, fyra hällkistor och två gravgropar med skelett. Minst arton begravningar noterades i de sjutton undersökta anläggningarna. Gravskicken var tydligt uppdelade mellan de olika gravformerna: domarringarna och stensättningarna innehöll brandgravar medan hällkistorna och gravgroparna innehöll skelettgravar (Holgersson & Schulze 2001).

Av de gravar som undersöktes 1936–37 var alla utom en fyndförande. Gravarna innehöll många gånger dräkttillbehör, kammar, knivar och smycken. De yngre gravarna innehöll i regel en större uppsättning föremål, och i synnerhet

Figur 2. Fornlämningar i närområdet.

Fornl.nr	Fornlämningstyp	Fornl.nr	Fornlämningstyp
L1957:715	Vägmärke	L1957:1392	Hägnad
L1957:771	Hägnadssystem	L1957:1469	Vägmärke
L1957:835	Husgrund	L1957:1498	Gravfält
L1957:836	Husgrund	L1957:1527	Fornlämningsliknande lämning
L1957:841	Skurvandring	L1957:1528	Fornlämningsliknande lämning
L1957:899	Stensättning	L1957:1605	Gravfält
L1957:900	Stensättning	L1957:1708	Hällristning
L1957:914	Röse	L1957:1774	Gravfält
L1957:915	Stensättning	L1957:1813	Röse
L1957:919	Husgrund, historisk tid	L1957:1825	Vägmärke
L1957:1001	Vägmärke	L1957:1859	Grav markerad av sten/block
L1957:1008	Gravfält	L1957:1860	Fornlämningsliknande lämning
L1957:1205	Grav- och boplatsoområde	L1957:1898	Husgrund
L1957:1345	Husgrund	L1957:1899	Röse

Tabell 1. Fornlämningar.

hällkistorna från romersk järnålder var rika. Den rikaste graven, en hällkista, innehöll två silverarmringar, silver- och bronsringar, dräktnålar, rembeslag och pärlor – allt, enligt uppgift, i ursprungliga lägen på skelettet. Fynden indikerade att gravfältet har varit i bruk från äldre järnålder fram till folkvandringstid

Med stöd av fynden från Vi alvar, och genom jämförelser med liknande undersökningar, kunde T. J. Arne dels fastställa att domarringar *har* använts

som gravar, dels datera gravformen till perioden cirka 400–800 e.Kr., och i synnerhet folkvandringstiden (Holgersson & Schulze 2001:105ff).

Inom undersökningsområdet finns även tre vägmärken: en milstolpe (L1957:1001) på ett postament och två väghållningsstenar (L1957:715, L1957:1469) ställda direkt på marken. Vägmärkena var alla tillverkade i kalksten och synliga i terrängen, men inskrifterna var ibland otydliga.

Syfte och frågeställningar

Syftet med undersökningen var enligt Länsstyrelsens förfrågningsunderlag att förhindra att fornlämningar skadades. De delar av fornlämningen som ändå berördes skulle dokumenteras med ett vetenskapligt arbetssätt och omhändertas.

Metod och genomförande

Undersökningen omfattade ett långt sammanhängande schakt i vägbanken på den östra sidan av den befintliga vägen som grävdes med grävmaskin och smalskopa (fig. 3). Schaktningsövervakning gjordes på en cirka 330 meter lång sträcka. Vid ansökan till Länsstyrelsen hade man uppgett schaktbredden till ca 0,5 meter. I verkligheten kom schaktet att bli något smalare, ca 0,3–0,4 meter brett.

Med tanke på närhet till befintliga gravar inom gravfält L1957:1008 så metalldetekterades större delen av alla schaktmassor.

Schaktet mätes in med RTK-GPS och fotografier togs med digitalkamera.

Figur 3. Plan över undersökningsområdet. I den västra delen av undersökningsområdet schaktningsövervakades en 330 m lång sträcka. Den sträckande linjen utgör gräns för gravfältet.

Resultat

Schaktningsövervakningen gjordes inom en ca 330 meter lång sträcka från schaktets början i norr mot söder. Bredden på schaktet var mellan 0,3–0,4 m och schaktdjupet var 0,3–0,6 m. På sina ställen gick det inte att schakta så djupt som de hade planerat då kalkstenen låg grundare än planerat schaktdjup (fig. 4). Den sterila marken bestod förutom av kalksten av sand.

Schaktningen gjordes helt i den befintliga uppbyggda vägbanken. Enligt uppgift var en VA-ledning samt en telekabel nedgrävd i samma

väggkant. I schaktmassorna påträffades recent skräp, godispapper, glas mm som visade att marken var omgrävd sedan tidigare. Eventuella lämningar som ingått i fornlämningsområdet och som kan ha funnits innan vägen anlagts har förstörts sedan tidigare. Vid schaktningsövervakningen påträffades inga lämningar eller fynd.

Metalldetektoravsökningen av de uppgrävda massorna och det grävda schaktet resulterade inte i några förhistoriska eller historiska fynd.

Figur 4. Foto på del av schaktet taget från väster.

Tolkning och åtgärdsförslag

Schaktet för elledningen kom att gå i vägban-
ken på befintlig väg. Det gick inte att se några
spår efter gravar eller skadade gravar i schaktet.
Gravfält L1957:1008 är markerat även i den del
som vägen berör. Vid anläggandet av vägen kan
gravar ha skadats och det är osäkert om det gjor-
des några undersökningar i samband med anläg-
gandet av vägen.

Vägmärkena kom inte att beröras vid schakt-
ningen.

Museiarkeologi sydost/Kalmar läns museum har
inget att erinra mot de nu tänkta arbetena. Beslut
fattas av Länsstyrelsen i Kalmar län.

Referenser

Axelsson, R., Janzon, K. & Rahmqvist, S. 1996.
Öland. Det medeltida Sverige (DMS),
Småland, band 4:3. Riksantikvarieämbetet.
Stockholm.

Holgersson, K. & Schulze, H. 2001. Källa
socken. I: red. Hagberg, U. E., Stjernquist,
B. & Rasch, M. *Ölands järnåldersgravfält*, s.
79–137. Volym 4. Riksantikvarieämbetet och
Statens historiska museer. Stockholm.

Tekniska och administrativa uppgifter

Länsstyrelsens dnr:	431-3937-2022
Kalmar läns museums dnr:	33-293-2022
Projektnummer KLM:	A2267
Uppdragsgivare:	Smålandska Skog & Elkraft AB
Landskap:	Öland
Kommun:	Borgholms kommun
Socken:	Källa socken
Fastighet:	Nyby 3:10
Fornlämningsnr:	L1957:715, L1957:1469, L1957:1001, L1957:1008
X koordinat:	6332074
Y koordinat:	618289
Latitud:	57.116734
Longitud:	16 953 487
M ö h:	10 m ö h
Fältarbetstid:	15-16/11-2022
Antal arbetsdagar:	2 dagar
Personal:	Cecilia Ring, Sebastian Eriksson (praktikant)
Foto, Du-nummer:	Du413_001-007
Fyndnummer:	Inga fynd tillvaratogs
Dokumentation:	All dokumentation förvaras på KLM.
Inmätning:	GPS. Koordinater och höjdangivelser i rikets koordinatsystem SWEREF 99 TM och RH2000.

Bilagor

Bilaga 1. Fotolista digitala bilder och kontaktkopior	19
---	----

Bilaga 1. Fotolista digitala bilder och kontaktkopior

Fotolista digitala bilder

Landskap: Öland
Socken: Källa
Fastighet: Nyby 3:10

Scaktningsövervakning 2022

DU 413

Nr	Motiv	Från	Datum
1	Översikt över undersökningområdet	VSV	
2	Översikt över undersökningområdet	V	2022-11-15
3	Översikt över undersökningområdet	SV	2022-11-15
4	Största delen kom att schaktas i den uppbyggda vägbanken.	ONO	2022-11-15
5	Röse L19	NNO	2022-11-16
6	Gravfält L19	S	2022-11-16
7	En av väghållningsstenarna i anslutning till undersökningsområdet	V	2022-11-16

Du413_006

Du413_007

Du413_001

Du413_002

Du413_003

Du413_004

Du413_005

Adress Box 104,
S-392 21 Kalmar

Telefon 0480-45 13 00

E-post info@kalmarlansmuseum.se
Webb kalmarlansmuseum.se

